

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЛІНГВІСТИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ СХІДНОЇ І СЛОВ'ЯНСЬКОЇ ФІЛОЛОГІЇ
Кафедра корейської і японської філології

Курсова робота
з японської філології
на тему

ПОХОДЖЕННЯ І ФУНКЦІОНУВАННЯ ІСТОРИЗМІВ В
ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

Студентки групи Яп04-21
факультету східної і слов'янської філології
денної форми навчання
Освітньої програми: Японська мова і
література та переклад, західноєвропейська
мова

Спеціальності 035 Філологія
Спеціалізації 035.069__ Східні мови та
літератури (переклад включно),
перша – японська

Назаренко Анастасії Ярославівни

Науковий керівник:
Доц. Пророченко Н. О.

Національна шкала _____
Кількість балів _____
Оцінка ЄКТС _____

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЗМІВ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ.....	6
1.1 Поняття історизмів у сучасному мовознавстві.....	6
1.2 Класифікація історизмів у японській мові.....	9
1.3 Особливості перекладу історизмів.....	10
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.....	12
РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ІСТОРИЗМІВ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ.....	13
2.1 Визначення функцій історизмів.....	13
2.2 Історизми у народній творчості.....	14
2.3 Функціонування історизмів у міфології.....	17
2.4 Дослідження топонімічних історизмів японської мови.....	21
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2.....	24
ВИСНОВКИ.....	25
注釈 (АНОТАЦІЯ).....	27
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	28

ВСТУП

Японська мова вважається однією з найдревніших мов світу. Перші японські рукописи датуються ще VIII століттям. Так як країна висхідного сонця з давніх часів залишалася і географічно, і ментально ізольованою від світу, її мешканці впродовж сотень поколінь були здатні зберігати свою культуру унікальною і недоторканою, ніби у вакуумі, тільки поповнюючи її багатство. Хоч Японія довгий час знаходилась під впливом Китаю, і запозичень було не уникнути, зараз у цих двох країн абсолютно різний менталітет, традиції і мова.

Лише після Другої світової війни Японія нарешті почала потроху відкриватися світові, впускаючи іноземні інновації у свою оболонку, де дбайливо вирощені традиції залишились аутентичними і незмінними ще з давніх часів. Теж саме стосується і японської мови: завдяки дбайливості до своєї культури і деякого консерватизму японців, вона майже не піддавалась впливу сторонніх мов і зберегла свою багату лексику.

За допомогою вивчення і дослідження застарілої лексики вчені-лінгвісти можуть краще розуміти різні культурні аспекти народу і прослідкувати за змінами у лексичному складі мови, а також за формуванням культури і менталітету людей впродовж історії країни. Вивчення цієї теми є дуже містким і важливим, адже мова, як і світ загалом, ніколи не зупиняє свій розвиток і розширення. У вжитку постійно з'являються слова на позначення нових явищ і понять, до мови завжди надходять нові запозичення, скорочення та сленги. Завдяки стрімкому технологічному прогресу ми можемо спостерігати часту появу нових винаходів і нововведень. Також дослідження застарілих слів необхідне для розшифрування і розуміння давніх рукописів, творів літератури і документів. Постійно з такою лексикою стикаються історики. Нерідко до її використання прибігають у кінематографі, драматургії та письменництві.

Актуальність даної теми обумовлюється насамперед загальною роллю Японії і японської мови на світовому ринку, де їх важливість не можна ігнорувати. Після японського “економічного дива” країна привернула до себе увагу всього світу. Очевидно, що в цій ситуації Україна не стала винятком. Так як для нас Японія є надзвичайно сильним і вигідним партнером, нам просто необхідно працювати над поглибленням міждержавних зв’язків та стосунків. Одним з провідних аспектів порозуміння між людьми, не на диво, є мова, вивчення якої на поглибленому рівні сприяє кращому загальному розумінню природи і ментальності людей певного народу. Не можна не підмітити, що дослідження і вивчення даної теми є надзвичайно важливим завданням, яке заохочує до співпраці вчених-лінгвістів високого рівня - як українських, так і японських. Робота в цій сфері сприяє розвитку японознавства і сходознавства загалом.

Мета дослідження полягає у визначенні ролі історизмів японської мови у давнину та в сучасності, виявленні актуальності дослідження історизмів та проблематики їх перекладу на українську мову.

Завдання:

1. Визначити поняття історизмів;
2. Класифікувати історизми;
3. З’ясувати особливості перекладу історизмів;
4. Виявити функції історизмів у японській мові;
5. З’ясувати походження історизмів в японській мові.

Об’єктом дослідження курсової роботи є історизми в японській мові в цілому.

Предметом дослідження є вивчення походження і функціонування історизмів в японській мові.

Матеріал дослідження: приблизно 50 лексичних одиниць.

Методи дослідження:

1. Порівняльно-історичний;
2. Описовий;
3. Типологічний метод;
4. Метод логічного співставлення.

Наукова новизна дослідження полягає в узагальненні знань про дослідження японських історизмів, класифікації історизмів за чіткими аспектами та аналізі їх релевантності у наш час.

Практичне значення:

Результати нашої курсової роботи можуть бути використані для загального ознайомлення із застарілою лексикою японської мови, її розвитком та впливом на формування сучасної мови. Також робота може бути використана для складання словників.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ІСТОРИЗМІВ У ЯПОНСЬКІЙ МОВІ

1.1 Поняття історизмів у сучасному мовознавстві

Впродовж всієї історії людства мови всіх країн і народів безперервно еволюціонували, розвивалися і ускладнювалися. На зміну простим, примітивним предметам і поняттям приходили більш нові і сучасні, залишаючи величезну частину лексикону мови позаду. Вивчення зниклих або рідко вживаних слів являє собою важливу складову процесу дослідження історії людства, допомагає краще усвідомити устрій давнього суспільства, звичаї і традиції різних народів, і навіть зрозуміти послідовність думок наших предків.

Одним із головних завдань мовознавства в області вивчення активної та пасивної лексики є виявлення шляхів активізації або пасивізації лексики, а також пошук критеріїв їх класифікації і диференціації. Однією з найбільших проблем у галузі дослідження пасивної лексики є неясність визначення понять «застаріле слово», «архаїзм» та «історизм». Велика кількість лінгвістів і дослідників зі всього світу можуть по-різному трактувати дані поняття. Однією з причин такого широкого спектру дефініцій є відсутність певного еталону, за яким можна було б провести розрізнення. Тому пропонуємо для початку ознайомитись з цими концептами. (Рябоваленко, 2009)

Загалом, пасивна лексика – це слова, які вийшли або виходять з активного ужитку, а також нові, нещодавно створені чи запозичені з інших мов; це ті слова, які мовець розуміє, однак не вживає. До цієї категорії лексики входять: застарілі слова, неологізми, авторські неологізми та аббревіатури. Застарілі слова, у свою чергу, поділяються на архаїзми та історизми. Архаїзми представляють собою слова, що застаріли і вийшли з загального вжитку, проте мають сучасні синонімічні аналоги. До категорії історизмів відносять слова на позначення зниклих з людського життя явищ і предметів (Пасивна лексика. Вікіпедія, 2022).

Конкретно в японському мовознавстві проблема вивчення історизмів як виду пасивної лексики існувала здавна. Японські лінгвісти ніколи не виділяли історизми як окремий клас лексики. Такого поняття, як «історизм», ще не існувало. Виявилось, що в довоєнній Японії пасивні види лексики практично не вивчалися, а лінгвістики як науки, якою вона є в сучасності, не існувало. Насправді в Європі вивченням застарілого лексикону також почали займатися не так і давно – у першій половині ХХ століття. Виходячи з цієї інформації, ми можемо припустити, що у випадку японської лінгвістики у вчених не було особливої потреби у дослідженні пасивної лексики впродовж багатьох століть, так як процес виникнення нових слів, які б заміняли старі поняття, був дуже уповільненим, порівняно з країнами Європи. Ми вважаємо, що є місце такій думці, що причиною цього є довгочасна ізоляваність і закритість Японії, що не дозволяло новим поняттям, запозиченням і неологізмам проникнути у мову. Нововведення в лексикон потрапляли тільки з китайської мови, що і пояснює переважно китайське походження японських історизмів. У той же час країни Європи завжди були відкритими до обміну досвідом, в наслідок чого виникало багато нових понять і запозичень.

Японські мовознавці в основному не любили користуватися іноземною лінгвістичною термінологією, через що у своїх працях вони всіляко намагалися уникати запозичень. Як доказ можна навести слова мовознавця Кіндаїчі Кьоске, який у вступі до свого словника 明解国語辞典 (1945) писав: «В останні роки основна тенденція полягала в тому, щоб не користуватися європейськими запозиченнями...». Тільки у другій половині 60-х рр. ХХ століття почали народжуватися нові тенденції до вивчення і запозичення досвіду іноземних мовознавців. Як писав дослідник І.В. Рябоваленко, до того часу в японському мовознавстві існувало три різновиди дослідників лінгвістичних процесів: 国学者 (こくがくしゃ) – лінгвісти, які захищали рідну мову та літературу та відстоювали важливість винайдення і використання саме своєї японської термінології; вони виступали проти будь-яких іноземних запозичень термінів, 漢学者 (かんがくしゃ) – мовознавці-

синофіли, які у всьому наслідували китайських вчених, та 蘭学者 (らんがくしや) – лінгвісти, які виступали за використання іноземних запозичень, пропагували європейські науки та були на боці загальної європеїзації Японії. Через це різні види лексики, зокрема пасивні різновиди, досліджувалися у всіх трьох напрямках.

В японському мовознавстві довгий час усі види пасивної лексики, тобто історизми, архаїзми, неологізми та застарілі слова, позначалися одним терміном – 歴史語 (れきしご/рекішіго) – історичні слова. Очевидним є факт, що об'єднати всі вищезазначені поняття у один термін і повною мірою їх виділити – не тільки некоректно, а і неможливо.

Зараз же японські лінгвісти на позначення застарілої лексики використовують поняття 廃語 (はいご/хайго). У складі застарілої лексики японської мови виділяють матеріальні архаїзми (або ж історизми) та стилістичні архаїзми (тобто просто архаїзми).

Історизми 死語 (しご/шіго) – слова, що позначають явища минулого, яких зараз не існує. Такі слова виходять з активного вжитку в результаті екстралінгвістичних факторів і репрезентують мову певної історичної доби. Наприклад приведемо слово 旧臣 (きゅうしん/кю:шін) – попередній васал. Такі слова особливі тим, що поняття, які ці слова позначають більше не є актуальними для сучасного суспільства.

Архаїзми 古語 (こご/кого) виходять із активного вжитку вже в результаті дії лінгвістичних чинників: їх замінюють рівнозначні лексеми, які виявляються більш придатними для найменування тих самих понять. Наприклад слово 僕 (しもべ) – слуга, на заміну якому прийшло 使用人 (しようれん/шійо:нін). (Рябоваленко, 2009).

Історизми використовують у наукових, публіцистичних і художніх творах для найменування понять минулих епох. І історизми, й архаїзми вживають також для надання мовленню урочистого, піднесеного звучання; ці слова є засобом відтворення колориту минулого.

1.2 Класифікація історизмів у японській мові

Існує чимало способів класифікації лексики за різноманітними критеріями. Поділ лексики за критеріями дозволяє нам краще систематизувати свої знання у певній лінгвістичній сфері. Розділяючи застарілі слова на класи та підкласи, ми можемо чіткіше бачити і враховувати їхні лінгвістичні особливості, розуміти час їх утворення, бачити, у якій саме епосі з'явилися та ввійшли до загального вжитку певні слова, якими були способи їх походження, маємо змогу прослідкувати і усвідомити морфологічні процеси словотворення, які стояли за кінцевим виглядом слів та причини на те. Також ми можемо чіткіше бачити, якими предметами побуту і поняттями управлялись люди з різних соціальних верств, до якої касти належали люди, які використовували саме цей тип лексики. Класифікація лексики має велике значення для розуміння різних історичних факторів, поглиблення у вивчення древніх культур та кращого, та більш обґрунтованого і сильного зв'язку між стародавніми людьми і людьми сучасності.

Ми пропонуємо класифікувати японські історизми за подібними критеріями:

- За генетичним принципом
 - Слова китайського походження
 - Слова японського походження
- За морфологічним принципом
 - Кореневі слова або основи слів
 - Слова, утворені за допомогою афіксації
 - Складні слова і словосполучення
- За принципом предметної диференціації

- Слова на позначення природних явищ, рослин тварин
 - Слова на позначення явищ, дій, якостей
 - Терміни матеріальної культури
 - Соціальна та релігійна лексика
 - Назви абстрактних понять
 - Назви географічних об'єктів
 - Наукові терміни
- За принципом частотності вживання
 - Часто вживані терміни
 - Рідко вживані терміни

1.3 Особливості перекладу історизмів

Інтерпретуючи текст, багатий на історизми, перед перекладачем постає складне питання: яким же чином краще передати сенс застарілого слова так, щоб його зрозуміла широка публіка. Маються на увазі, наприклад, різні вікові категорії читачів та рівень їх обізнаності у культурі та історії іншої країни. Крім того, він повинен пам'ятати про культурні і епохальні відмінності країни-автора оригіналу та країни, на мову якої здійснюється переклад. Перекладач має представити читачеві достатню кількість інформації для кращого розуміння певного поняття – як от різноманітні виноски з поясненнями, або тлумачення слова безпосередньо після нього в дужках.

Існують декілька основних способів передачі історизмів у перекладі. До них належать: транскрипція, транслітерація, наведення аналога (вживання родового поняття), описовий переклад, та тлумачення. Розглянемо кожен з них.

Транскрипція та транслітерація означають буквальну передачу слова, шляхом записування іноземного слова алфавітом мови-перекладу. До цього методу прибігають при перекладі історизмів на позначення понять і предметів побутових та соціальних реалій, які носять національно-специфічний характер. Такі слова зазвичай не мають аналогів у мові перекладу, що унеможлиблює точну інтерпретацію. Хоча такий метод є доволі простим і прямолінійним, він неодмінно тягне за собою необхідність розміщення у тексті зносок, приміток чи глосарію. Перекладач має впевнитись, що значення слова буде зрозуміло сучасному читачу.

Наступним способом є наведення функціонального аналога, або приблизний переклад історизму. Часто трапляється так, що певне поняття або предмет був дуже поширеним і існував у багатьох мовах. В такому випадку перекладач може підібрати до такого слова відповідник з мови перекладу, або вибрати слово, схоже за значенням, тобто перекласти приблизно. Перевагою цього методу є спроможність адекватної передачі сенсу оригіналу, простота розуміння для широкої публіки. Але на противагу історичний текст нерідко втрачає свій часовий і національний колорит, адже ми використовуємо звичні нашій культурі поняття для опису іноземних.

Не менш поширеним способом перекладу історизмів є описовий переклад. Полягає він в униканні прямого перекладу слова і використанні замість цього опису зниклого поняття. Такий метод дозволяє донести достатній об'єм інформації, необхідний для розуміння поняття читачеві, який не має поглиблених знань у певній сфері. Наприклад, замість транслітерації назви древньої валюти, перекладач може описати її, щоб читач зрозумів: золота монета, срібна монета і т.д. (Ласінська, 2017)

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

У першому розділі курсової роботи ми дали визначення історизму. В ході дослідження ми зрозуміли, що в сучасній лінгвістиці існує проблема диференціації певних видів застарілої лексики, тому ми встановили чіткі межі і різницю між цими поняттями. Також ми дізналися, що раніше дослідженню історизмів у японському мовознавстві приділялося занадто мало уваги. На противагу цьому нами також було охарактеризовано процес розвитку галузі дослідження застарілої лексики у японському мовознавстві та її сучасне становище. Далі ми окреслили основні особливості та методи перекладу японських історизмів та його проблематику. Також нами було укладено і запропоновано систему класифікації японських історизмів.

РОЗДІЛ 2. Особливості функціонування історизмів у японській мові

2.1 Визначення функцій історизмів

У японській мові історизми функціонують як слова, які були запозичені з інших мов або мають давню історію використання в японській мові. Історизми зазвичай мають свої власні кандзі (китайські символи), які вказують на їх походження та значення. Однією з найбільш поширених категорій історизмів в японській мові є кандзі, які були запозичені з китайської мови. Ці кандзі зазвичай використовуються для позначення понять в наукових, технічних та медичних текстах. Вони також можуть використовуватися в назвах компаній та брендів.

Історизми в японській мові можуть мати спеціальне значення або використовуватися тільки в певних контекстах. Наприклад, слово "самурай" використовується для позначення воїнів з високим рангом в історичному контексті, але не використовується для позначення військовослужбовців в сучасній армії. Багато японських історизмів мають специфічне значення, яке не можна пояснити, просто переклавши. Це може бути пов'язано з культурними чи історичними аспектами Японії, які можуть бути незрозумілими іншим націям. Японські історизми можна класифікувати за походженням та типом, наприклад, китайські історизми (кандзі), західні історизми (катакана) та аббревіатури. Японські історизми часто вживаються в різних контекстах, включаючи наукову літературу, мистецтво, техніку, спорт та інше. Це дозволяє японцям бути більш точними та економічними у вживанні слів, а також використовувати загальноприйняті терміни.

2.2 Історизми у народній творчості

Протягом плинну століть філософи і лінгвісти звертали увагу на той факт, що мова тісно пов'язана з суспільством, цивілізацією і культурою. Мова є справжнім віддзеркаленням національної культури, відображає її, закріплює в собі та передає надзвичайно великий обсяг знань і досягнень пізнавальної діяльності людей, особливості їх національної психології та менталітету. Одне й те саме повідомлення може змалювати різні образи у свідомості представників різних культур.

На сучасному етапі розвитку мовознавчої науки зростає інтерес лінгвістів до комплексу проблем, пов'язаних з дослідженням лексичної семантики та культурно маркованих явищ лексико-фразеологічного аспекту мови. Особливий інтерес представляє собою та частина лексики, яка пов'язана з національно-культурною специфікою певного народу. Таку лексику називають «культурно маркованою». Дослідженню етнокультурного шару лексики, особливостям його класифікації, функціонування та перекладу присвячені численні роботи іноземних і вітчизняних мовознавців (І. Голубовська, М. Кочерган, Р. Зорівчак, Н. Хіль, О. Тупиця та ін.). Історизми, як і застаріла лексика загалом, складають дуже великий і об'ємний прошарок у списку культурно маркованої лексики. (О. Кирик, асист. В. Філонова, с.41)

Ми пропонуємо ознайомитись з видом японської народної творчості, у якому міститься надзвичайно висока концентрація застарілої та культурно маркованої лексики – казки.

Народна казка — жанр фольклору, що виникає та побутує в народному середовищі. Її головними особливостями є наявність традиційних мотивів, персонажів, словесних виразів, та відсутність достеменно відомого автора.

Причиною наявності великої кількості застарілої лексики, зокрема історизмів, у казках полягає у тому, що уже сама назва «народна» казка передбачає безпосередній зв'язок із національною культурою та світоглядом: назви частин хазяйства та хати, речей побуту, традиційної кухні, одягу та взуття, зброї, традиційних музичних інструментів, ігор, танців, міфічних

істот, фольклорних героїв, географічних місць тощо. Історизми у народних казках підкреслюють індивідуальність та особливість культури народу, допомагають краще пізнати історію народу та його традиції. Так, читаючи українські народні казки, ми неодмінно зустрінемо такі історизми, як: свитка, карбованець, бандура, призьба тощо. Наведемо короткий список історизмів, які нам вдалося знайти в японських казках:

Наприклад, у казці під назвою 一寸法師 (いっすんぼうし/іссунбоуші), ми зустріли слово 大臣 (だいじん/дайджін) – (в давнину) міністр, до якого по сюжету прийшов служити головний герой. Іссунбоші наказали захищати お姫様 (おひめさま/охіме-сама) – так в давні часи називали шляхетну дівчину із заможної сім'ї.

Також нам зустрічалися такі деталі одягу:

- Камішімо 袴 – костюм самурая; складається з куртки без рукавів (катагіну), й широких штанів у вигляді спідниці з жорсткими складками (хакама), які вдягались зверху на нижнє кімоно.
- Каса 笠 – широкий плетений капелюх.

Звісно, в казках можна знайти велику кількість історизмів на позначення зниклих валют. Так, у казці 若返りの扇子 (わかがえりのせんす /вакагаері но сенсу) - або «Віяло молодості» - багатий купець вимагає у бідного рибака 100 両 (りょう/рьо) – старовинних японських золотих монет.

Наведемо список інших стародавніх валют:

- Фухонсен – мідні монети, які використовували у XII ст. Були знайдені у 1998 р. на руїнах Асукаїке.
- Монети Вадо Кайчін – срібні або бронзові монети, які мали квадратний отвір посередині, ними користувалися у XIII ст.
- Мон 文 – дрібна мідна монета, використовувалася у XV ст.

- Теншьо Обан – золоті монети доби правління Тойотомі Хідейоші (XVI ст.)
- Кейчо – золоті і срібні монети, введені Токугаваю Іеясу, 1601 р.
- Секішю-гін – продовгуваті срібні монети, XVI ст.
- Хірумo-кін – продовгуваті золоті монети, XVI ст.
- Кошю-кін – золоті монети, які були видані на базі валют бу, рьо і шю, видавалися у період Едо
(Currency Museum Bank of Japan)

В ході історії японської мови незліченна кількість одиниць виміру ваги, довжини, ємкості і т.д. виходили з ужитку, замінюючись все новими і новими поняттями. Ось приклад таких історизмів:

- Момме 匁 – одиниця виміру ваги, дорівнює 3,75 кг.
- Тан 反 – одиниця виміру тканини, дорівнює 3,79 м, а також одиниця виміру земельної площі, дорівнює приблизно 0,1 га.
- То 斗 – одиниця виміру ємкості, дорівнює 18 л.
- Хіро 尋 – одиниця виміру довжини, дорівнює 18,2 м.
- Чьобо 町歩 – одиниця виміру земельної площі, дорівнюється 0,992 га.
- Чьо 町 – одиниця виміру довжини, дорівнює 109 м.
- Шяку 尺 – одиниця виміру довжини, дорівнює 30,3 см.
- Шьо 升 – одиниця виміру ємкості, дорівнює 1,8 л.
- Камме (або кан) 貫 – одиниця виміру ваги, дорівнює 3,75 кг.
- Кен 間 – одиниця виміру довжини, дорівнює 1,8 м.
- Коку 石 – одиниця виміру ємкості для зерна, дорівнює 180 л.
- Рі 里 – одиниця виміру довжини, дорівнює 3,93 км.

(Nippon.com, Traditional Japanese Units of Measurement for Length and Weight)

Ознайомимось також з іншими не менш важливими прикладами історизмів, що часто зустрічаються у японських казках.

Адміністративно-територіальний устрій, топоніми:

- Едо 江戸 – стара назва Токіо, означає «річкові ворота», використовувалась до революції Мейджі у 1868 р.
- Мацумае 松前 – феодалне князівство, яке займало острів Хоккайдо.
- Шірагі (Силла) 新羅 – корейське князівство (57 р. до н. е. – 918 р. н.е.).

Соціально-політичні реалії:

- Дайкан 代官 – урядовий чиновник у феодалній Японії, який відповідав за збір податей у сільській місцевості.
- Керай 家来 – васал на службі у самурая більш високого рангу.
- Ойран 花魁 – найобізнаніша та найдорожча гейша у своєму колі.
- Чьоро 長老 – старший робітник. (О. Кирик, В. Філонова, с.45)

Історизми у житті японців відіграють дуже важливу та специфічну роль, так як зберігають у собі культурну колоритність та самобутність свого народу, презентують його звичаї і менталітет. Крім того, вживання історизмів надає текстам правильного культурного забарвлення, допомагає краще пізнати минуле нації за зануритися у нього.

2.3 Функціонування історизмів у міфології

У сучасному техногенному суспільстві, яке ніколи не зупиняє свого розвитку, традиційні казки, міфи та легенди все втрачають свою популярність та визнаваність серед людей, особливо серед молоді. Завдяки швидкому та неминучому науковому прогресу народні міфи застарівають і втрачають свою релевантність. Але незважаючи на те, що вони ніби вийшли з ужитку у сучасному світі, легенди та міфи все ще служать для створення підсвідомого почуття етнічної ідентичності народу. Актуальність міфів також яскраво проявляється і у сучасному мистецтві: наприклад, ми часто

можемо бачити відображення таких релігій, як синтоїзм і буддизм, у фільмах «студії Гіблі».

Вся картина світу та уявлення японців про будову навколишнього середовища як раз тісно пов'язані з цими двома релігійними школами. Саме їх мовна картина світу особливо близька до фольклорно-міфологічної. Спроби людини побудувати картину світу здавна здійснювалися в руслі міфологічних і філософських досліджень. Важливим чинником формування картини світу японців виступало міфологічне мислення (міфологізоване світобачення), взагалі характерне для архаїчних періодів усіх суспільств та їхніх культур. Усталенню такого світобачення у японців значною мірою сприяло збереження і закріплення у них власної народної міфологічно-релігійної системи – синтоїзму. Внутрішня форма багатьох давніх і важливих лексичних одиниць японської мови промовисто свідчить про риси міфологічного світосприйняття. Відбите у мові фольклорно-міфологічне бачення світу порівняно з сучасним раціонально-науковим баченням виступає як інша, не співвідносна з сучасністю парадигма, збережена з часів архаїчної культури не лише мовою, а й дитячим, поетичним та художнім світосприйняттям. (Якименко 2007, с.6)

Але чи причетні легенди та міфи до релігії? Насправді, міфологія – це широка колекція легенд і історій, які виникли з певних релігійних вірувань. В той же час релігія являє собою систему укладених вірувань і практик, які полягають у поклонінні надприродним силам чи істотам. Тобто, міфологія народу походить від його основної релігії, або їх суміші. Отже, можемо зробити висновок, що міфи і релігія пов'язані між собою дуже тісно.

Тепер перед нами постає питання: чи можна вважати міфологічну лексику застарілою? Проаналізувавши релігійну ситуацію в сучасній Японії, ми дійшли висновку, що цьому судженню є місце бути. У давніші епохи міфологічна та релігійно-обрядова лексика була, безсумнівно, надзвичайно популярна і широко вживана по всій країні. Будувалися численні храми, ченці при них вважалися дуже освіченими людьми, і будучи

високоповажними в суспільстві, часто втручалися в політичні справи і навіть маніпулювали правителями на свою користь, користуючись своїм зв'язком з надприроднім.

Проте зараз ситуація доволі сильно змінилася: на разі в Японії стає все більше і більше атеїстів, або прихильників інших масштабних релігій. Згідно з дослідженням соціолога Філа Цукермана (2016), близько 65% японців ідентифікують себе, як атеїсти. Проте, навіть не дивлячись на цей фактор, ці ж японці все життя дотримуються синтоїстських ритуалів та обрядів, хоч і не вважають себе віруючими. Наприклад, ходити молитися в храми на Новий рік чи перед екзаменами, та вішати таблички з бажаннями та проханнями до богів. Ці заходи укорінилися у суспільстві з давніх давен, але зараз вважаються більше народними традиціями, аніж релігійними обрядами для задоволення богів.

Ці чинники допомагають нам усвідомити, що японська міфологічна та релігійна лексика вже не є такою актуальною, і з роками тільки продовжує відходити до лав пасивного лексикону. І якщо найменування широковідомих божеств ще не доцільно називати застарілими, то імена менших божків та, тим паче, міфічних істот та чудовиськ, ми вважаємо слухним. Міфічні створіння, що породжені колективною свідомістю етносу: злі духи, демони, джини, феї, що відображають собою сили добра і зла, відображені в міфах і легендах усіх народів. У східнослов'янській міфології це – домові, лісовики, русалки, лісовики, в греко-латинській – кентаври, химери, гарпії, у східній – джини, шайтани, гурії.

Загалом, в японській міфології всіх містичних створінь прийнято називати «йокаями» (ようかい), тобто духами. Це унікальні надприродні істоти, зазвичай дуже пустотливі. В народі прийнято вважати, що вони можуть бути або суцільно злими та капосливими, або ж можуть допомагати людям за певну ціну. Їх зовнішній вигляд японці описували з особливою креативністю: від твариноподібних чудовиськ до літаючих частин тіла або оживаючих предметів.

Зараз найменування цих створінь, на нашу думку, можна називати історизмами, так як таких форм життя, по-перше, і не існувало, і по-друге, у сучасному повсякденному житті японців вони вийшли з ужитку і не фігурують. Згадки про йокаїв у наш час можна зустріти хіба що у творах літератури та кінематографу, часто у дитячих казках чи аніме, які надихалися образами древніх японських легенд, а також у наукових працях з культурології та лінгвістики. Дослідження духів дає вченим цих та споріднених наукових сфер величезний простір для дослідження формування та усталення менталітету японців, а також допомагає усвідомити їх уявлення про світ.

Одними з найвідоміших та найпопулярніших серед людей не тільки в Японії, а й по всьому світу, є такі йокаї, як Кіцуне (йокаї у вигляді лисиць з декількома хвостами, які володіли різними магічними силами), Танукі (духи-єноти, дуже грайливі та хаотичні, часто дурили людей), Тенгу (вороноподібні духи з довгими червоними носами, безпечні, але любили шкодити людям; в легендах часто названі «вісниками війни»), Каппа (дуже схожі на слов'янських русалок, вважалися спокусниками, які заманювали людей до річок і топили їх), величезна кількість варіацій Шікігамі (безвольні духи, що служать людям, були дуже небезпечними, якщо потрапляли в руки не тій людині), а також Тсукумогамі (духи, що зазвичай жили у побутових предметах). На разі нам відомо, що у японській культурі існувало більше 8 мільйонів йокаїв та їх похідних. (Gabriela Baban, 2021).

Тематику йокаїв та їх підвидів, демонів, привидів, дуже часто використовують у медіа для побудови фантастичних екосистем, частіше у манга та аніме. Наприклад такі відомі тайтли, як Наруто, 鬼滅の刃 (Вбивця демонів), численні роботи «студії Гіблі» та багато інших демонструють якісну утилізацію старовинних міфів та легенд у створенні своїх персонажів та сюжетів. Поширення японської культури, зокрема міфології через медіа мало дуже гарні результати, та відіграє важливу роль у її популяризації по всьому світу.

2.4 Дослідження топонімічних історизмів японської мови

Топоніміка представляє собою науку, що вивчає географічні назви, їх походження, смислове значення, розвиток, сучасний стан і вимову, тоді як топонімія – розділ мовознавства, що вивчає місцеві назви (топоніми). Конкретніше, топонімія відноситься до переліку топонімів, а дисципліна, що досліджує такі назви, називається топонімікою. (Топоніміка. Вікіпедія, 2021)

Проблема вивчення та дослідження давніх японських топонімів з'явилась ще у 1871 році, коли в Японії було введено нову адміністративну систему, а існуючі до цієї реформи топонімічні лексеми було замінено на нові. Тоді перед лінгвістами постала задача визначення нового статусу минулих географічних назв (їх перехід з розряду активної лексики до розряду пасивної), та віднести їх до розряду або історизмів, або архаїзмів.

Одним із найвідоміших і найвпливовіших японських філологів, які займалися вивченням в тому числі і топонімії, був дослідник епохи Едо – Мотоорі Норінага (1730-1801). Його праця «Приклади нестандартних читань географічних назв» заклала фундамент вивчення японських топонімів. Учений дослідив давні японські топоніми за етимологічним критерієм: окреслив закономірності їх утворення, систематизував та проаналізував шляхи запозичення японських топонімів з китайської та корейської мов. Етимологічний критерій як лінгвістичний засіб дослідження, дозволяє визначити їх первинний зміст, незважаючи на те, що при відтворенні на письмі назв місцевостей японці часто застосовували фонетичний (буквений) спосіб запису, тобто лише читання ієрогліфа й відділення від його первинного значення. Через це виникало чимало труднощів дослідження давніх японських топонімів, які обумовлені складністю їх етимології, яка формувалася у різних століттях різними етнічними групами. Крім того, запозичення ієрогліфічної писемності в основному з Китаю та Кореї зумовило складнощі мовно-графічного характеру. По цим причинам застосування виключно етимологічного критерію дослідження давніх японських топонімів є недостатнім. Тому, якщо переважаючим критерієм

розгляду історизмів-топонімів є етимологічний, дослідник не може точно визначити первинний зміст тієї чи іншої лексеми. Отже, якщо не враховувати етимологію топонімічних елементів (специфічні закінчення, що показують ієрархічну приналежність місцевості), не дослідити фонетичні зміни того чи іншого топоніму, його діалектні варіанти, а також специфіку географічного розподілу певних типів назв на місцевості, то говорити про первинний зміст того чи іншого топоніму буде некоректним. Тому ми вважаємо, що у дослідженнях, присвячених вивченню старовинних топонімів, дуже важливо завжди враховувати всі вищезазначені фактори, щоб змогти як найточніше визначити первинний зміст та походження даних лексем. (Рябоваленко 2007)

Найхарактернішою рисою японської топоніміки є наявність у власних назвах специфічної заключної морфеми, яка характеризує географічну приналежність об'єкта. Як показало наше дослідження, найбільше до пасивізованої лексики відходять ойконіми – тобто назви населених пунктів, порівняно з гідронімами чи оронімами. Пов'язано це явище з тим, що міста та селища постійно отримували нові назви або зовсім зникали, після чого утворювалися все нові і нові населені пункти. На відміну від них, назви об'єктів рельєфу та водного простору довго залишались без змін, так як існують впродовж довгого часу.

До специфічних морфем, що позначали давні ороніми, належать: морфеми, що вказують на назви

- провінції (くに – куни),
- повітів (こうり – ко:рі),
- селищ (さと – сато), маленьких сіл (むら – мура),
- особливих поселень, наприклад, ремісничих (べ – бе),
пochтових дворів (うまや – умая),
- палаців (みや – мія)
- синтоїських храмів (やしろ – ясіро).

Міста середньовічної Японії ділилися втричі категорії: міста-замки, поштові міста, та портові міста. Крім того, зростання торгівлі сприяло появи нових топонімів:

- -ічі (-ichi, 市) - «ринок», наприклад, Йоккаїті: «ринок четвертого дня»;
- -джьо (-jō, 城) - "замок". Назви місць, пов'язані із замком, такі як Дьохоку (на північ від замку), Джьосаї (на захід від замку) або Джьонан (на південь від замку), поширені у всій Японії;
- -мінато (-minato, 港) - "гавань"
- -щуку або -джюку (-shuku або -juku), «поштове місто» або станція на шляху, що історично склався, наприклад, Сінджюку.

Багато топоніми на острові Хоккайдо походять з мови айнів, оскільки колонізація Хоккайдо відбувалася в період Едо (1603—1868) та період Мейдзі (1868—1912). Типовими айнськими топонімічними морфемами є -най (-nai) і -бецу (-betsu), що означає "річка", як, наприклад, у топонімах Вакканай та Ноборібецу.

Щодо гідронімів, функцію диференціації назв гідрологічних об'єктів виконують такі морфеми: річкова переправа (わたり – ватарі), джерело або колодязь (い – і), озеро або заводь (いけ – іке), річка (かわ – кава), озеро (みなと – мінато), острів (しま – сіма), вузька протока (と – то), море або велика морська затока (うみ – умі), бухта (うら – ура), морське узбережжя (はま – хама), пристань або морська переправа (つ – цу) та гаряче джерело (ゆ – ю).

На позначення оронімів японці використовували такі морфеми: пік (みね – міне), гірській гай (もり – морі), плато (の – но), пагорб або невелика гора (おか – ока), схил (さか – сака), мис (さき – сакі), оброблене поле (た – та), вершина гори (たけ – таке), долина (たに – тані), курган (はか – хака),

рівнина (はら – хара) та гора (やま – яма).
253).

(Попов 1971, с.251-

З точки зору функціонування історизмів топонімічної лексики у різних сферах життя японців, то для історичних топонімів рівень їх вживаності досить низький у розмовній мові чи в офіційно-діловому стилі. Проте значна кількість давніх японських топонімів функціонує в науково-публіцистичних працях, художніх творах, краєзнавчих посібниках та підручниках тощо. Значна кількість пасивізованих топонімів зустрічається у перекладах класичних творів японської літератури методом 口語訳 (ко:гояку) – способом перекладу з давньої мови на сучасну.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Даний розділ курсової роботи був присвячений особливостям функціонування історизмів у японській мові. Ми визначили основні функції історичної лексики та ступінь їх значимості. Було проаналізовано історичну лексику у японському фольклорі на конкретних прикладах. Крім цього, нами було досліджено, як історизми функціонують у японській міфології. Ми дійшли висновку, що найбільшу концентрацію історизмів мають саме казки, так як у цих творах яскраво відображається життя людей різних соціальних груп у різні історичні епохи. Також ми мали змогу зрозуміти, яким чином історизми фігурують у старовинній та у сучасній японській мові.

ВИСНОВКИ

Головною метою цієї курсової роботи було визначення ролі історизмів у японській мові, обґрунтування актуальності вивчення історизмів у сучасному науковому просторі, та розгляд основних методів і особливості перекладу японських історизмів на українську мову. На початку ми, з метою ознайомлення, представили загальну термінологію, пов'язану із застарілим лексиконом. Після цього було розглянуто процес формування відповідної лінгвістичної галузі в Японії протягом епох. Нами було дійдено висновку, що вивчення історизмів японські дослідники почали дуже пізно, і розвитку цієї галузі не приділялось достатньо уваги.

В ході нашого дослідження було описано, що історизми представляють собою дуже велику частину японської культури і грають незаперечну роль у житті японців. Було прослідковано взаємодію історизмів із сучасним японським мистецтвом, літературою та медіа. Ми змогли вивчити різні методи застосування історизмів, як натхнення для численних творів і робіт. Також було висвітлено паралелі між побутовою та сюрреалістичною історичною лексикою. Ми дослідили роль міфологічних історизмів у житті японців та визначили їх актуальність. Крім того, нами було продемонстровано шляхи формування стародавніх географічних назв та описано їх значимість.

Далі нами було вивчено та узагальнено знання щодо методів та способів перекладу історичної лексики. Були також прослідковані особливості та проблематика перекладу застарілої лексики з японської мови на українську.

В результаті даної курсової роботи нами було обґрунтовано та доведено актуальність дослідження історизмів на сучасній науковій арені. Нам вдалося виявити, що навіть для звичайних зацікавлених людей, які не займаються наукою, вивчення історизмів може мати багато переваг, як от:

1. Розуміння історії та культури: Багато застарілих слів і виразів пов'язані з історією та культурою певної епохи. Вивчення цих слів допомагає зрозуміти, як жили люди в минулому, їхні звичаї та традиції. Вивчення застарілої лексики також може бути корисним для вивчення літератури та історії.
2. Покращення мовного багатства: Вивчення застарілої лексики допомагає розширити свій словниковий запас, що зробить мовлення більш різноманітним та багатшим. Вивчення застарілої лексики може також допомогти у вивченні слів, які не використовуються в повсякденному мовленні, але можуть бути корисними у певних професійних контекстах.
3. Вивчення застарілої лексики допомагає розвивати мовне чуття та розуміння контексту. У більшості випадків застарілі слова та вирази не використовуються в повсякденному мовленні, тому їх контекст може бути незрозумілим. Отже, знання цих слів допомагає розвивати здатність розуміти та використовувати їх в контексті.

Таким чином, ми довели, що вивчення застарілої лексики є корисним для розвитку мовних навичок та розуміння культурної та історичної спадщини.

Крім того нами було висвітлено, що дослідження і вивчення історизмів, як і застарілої лексики в цілому, є надзвичайно важливим завданням, яке заохочує до співпраці вчених-лінгвістів високого рівня - як українських, так і японських. Робота в цій сфері сприяє розвитку японознавства і сходознавства в Україні загалом.

注釈

アナスタシア・ナザレンコの論文「日本語における歴史主義の起源と機能」。専門分野別 035.06 — 東洋の言語と文学 (翻訳を含む) — キエフ州立言語大学 — キエフ 2023

この論文は、日本語における歴史主義の役割を決定し、現代の科学空間における歴史主義の研究の関連性を実証し、日本の歴史主義をウクライナ語に翻訳する主な方法と特徴を検討することに専念しています。日本語における歴史主義の主な機能と役割が明らかにされ、歴史主義の形成の傾向が追跡されました。歴史主義が現代言語とどのように相互作用するか、そして歴史主義が過去にどのように機能したかを調べました。日本語学における歴史主義研究の問題点を明らかにした。そして、私たちは歴史主義を分類する独自のシステムを提案しました。

Список використаних джерел:

Дзюба, І. (1986). Японські народні казки, пер. з японської. Київ, Веселка

Ласінська Т. А. (2017) Загальні принципи перекладу архаїчної лексики, *Science and Education a New Dimension. Philology*, V(35), Issue: 125, 36-38

Рябоволенко, І.В. (2007). Диференціація пасивних видів лексики за функціональним критерієм (на матеріалі лексикографічних досліджень). *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. Київський національний університет імені Тараса Шевченка*, Видавничий дім Дмитра Бураго, Вип. 23. Частина 3. 41-43

Рябоволенко, І.В. (2009). Еволюція термінів «історизм» та «архаїзм» в сучасному японському мовознавстві. *Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр., Київський національний університет імені Тараса Шевченка*, Видавничий дім Дмитра Бураго, Вип.25. Частина 3. 22-23

Рябоволенко, І.В. (2009). Лексичні архаїзми та історизми в японській мовній картині світу. *Мова та історія: зб. наук. пр.*, К., Умань: СПД Жовтий, Вип. 98. 24-25

Рябоволенко, І.В. (2005). Лінгвісти про історизми, архаїзми та застарілі слова. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури*, Київ, Вип. 10. 19-22

Рябоволенко, І.В. (2006). Особливості дослідження та функціонування давніх номенклатурних термінів, назв та топонімів у сучасній японській мові. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури*, Київ, Вип. 11. 23-25

Рябоволенко, І.В., Дебейко, О.В. Функціональний критерій як фактор диференціації японської пасивної й активної лексики (на матеріалі адміністративно-військової термінології). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури*. Вип. 8. 15-17

Кирик, О., Філонова, В. асист. Предметно-тематична класифікація культурно маркованої лексики в японських народних казках. Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, 41-47

Рябоволенко, І.В. (2007) Шляхи та способи дослідження давньояпонської топонімії у сучасній японській мові (на матеріалі давніх японських топонімів, ойконімів, гідронімів та оронімів). *Вісник Київського*

національного університету імені Тараса Шевченка. Східні мови та літератури. Вип. 12. – 27-30.

Якименко М.В. (2007) Вираження картини світу в лексиці японської мови: автореф. Інститут сходознавства ім. А.Кримського НАН України.

Gabriela Baban, (2021) BA Linguistics with Japanese «Japanese Mythology: 6 Japanese Mythical Creatures». Відновлено з

<<https://www.thecollector.com/japanese-mythical-creatures-mythology/>>

Currency Museum Bank of Japan (Музей-Банк валют Японії). Відновлено

з <<https://www.imes.boj.or.jp/cm/english/history/content/>>

いっすんぼうし (Іссунбоші). Народна казка. Відновлено з

<https://www.google.com/url?sa=t&source=web&rct=j&url=http://gaku.ru/lessons/kana/hiragana/book_for_read/01_Issunboushi.pdf&ved=2ahUKEwjPl-Tg1dv-AhXQ-6QKHW3ZCcsQFnoECA8QAQ&usg=AOvVaw2HiNUa9jNMYsyVQivRVas4>

Nippon Communications Foundation (2023). Traditional Japanese Units of

Measurement for Length and Weight. Відновлено з <

<https://www.nippon.com/en/japan-data/h01561/>>

